

Kunstskatte fra Sydthys Middelalder 1

*Den lille sorte mand fra Boddum
Af Jesper Hjermind, Viborg*

Indledning

I 1883 fik en bonde i Boddum sogn fint besøg. Den besøgende havde hørt, at bonden havde noget helt specielt i sin varetægt: et krucifiks med en lille Jesusfigur fasthamret på et nyere kobberkors. Kristusfiguren havde været overmalet utallige gange, så det var efterhånden blevet utroligt svært at skelne de enkelte detaljer. Den besøgende, vi kender ikke hans navn, var dog ikke i tvivl om, at han her stod overfor noget helt unikt. Han erhvervede krucifikset og fik det sendt til Nationalmuseet, hvor det befinder sig i dag. Hvad var det så, bonden havde hængende på sin væg? (Og hvem var han forøvrigt?). Jo, korset var nyere, mens selve figuren havde en betragtelig alder. Den skønnes fremstillet for små 700 år siden (omkring 1250), og det så langt borte som Limoges i Frankrig.

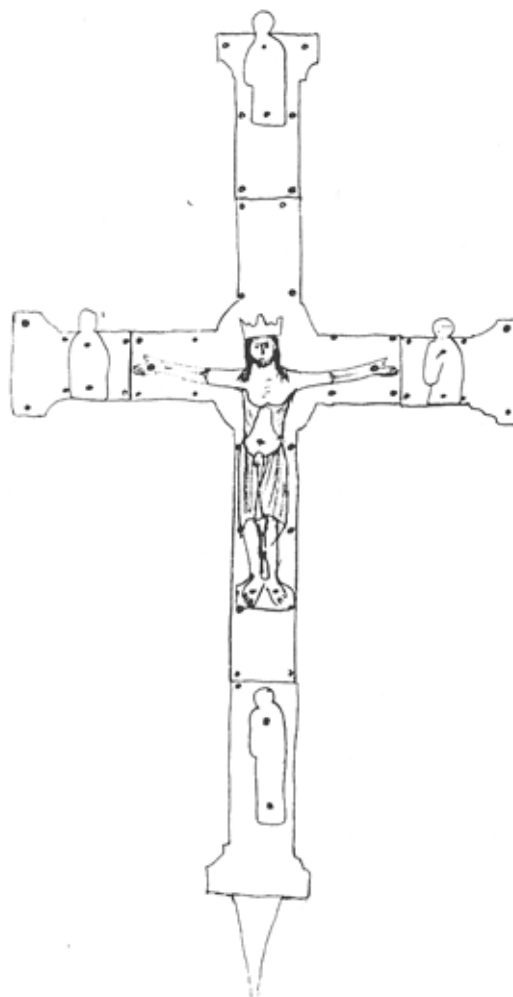
Kristusfiguren fra Boddum

Kunsthistorikere, og det er dem der normalt beskæftiger sig med slige kunstfrembringelser, vil beskrive den lille kristusfigur således: (fig.1)

Fødderne er placeret på en lille skammel eller fodstøtte. De let bøjede ben er parallelle, kroppen rank og armene er vandret udstrakte. Kristus med kongekrone bærer knælangt lændeklæde sammenholdt med en stor knude midt på underlivet.

*Fig. 1: Kristusfiguren fra Boddum. Figuren måler i højden 21. cm. Den opbevares nu på Nationalmuseet i København, hvor den bærer inv. nr. D1824.
(Foto: Nationalmuseet)*

Fig. 2. Nogenlunde sådan må vi forestille os hele krucifikset har set ud. Her er Boddumfiguren placeret på Lejrekrucifikset, forneden tappet til fastgørelse på staven. (Tegning J. H.)

Lændeklædet og fodstøtten har været rødt og blåemaljeret, rester af emaljerne kan endnu anes, øjnene angives med to små sorte glasstykker. De steder på figuren, der ikke har været emaljeret, har fremstået forgyldte.

Det er, hvad der er bevaret til i dag. Oprindeligt har der været meget mere. Velbevarede processionskrucifikser, som f. eks. et Limoges processionskors fra Lejreengen på Sjælland, viser et kors helt beklædt med emaljeplader. På korsenderne er pånitted små figurer, Maria og Johannes, og en ukendt helgen eller apostel, der holder en bog. Midt på korset selvfølgelig den korsfæstede Kristus. Således har

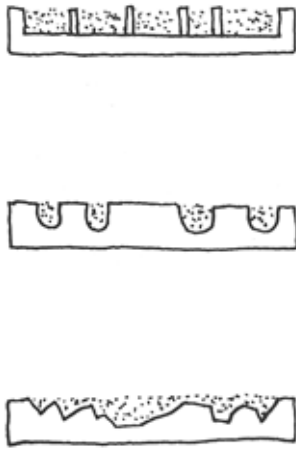

Fig. 3: De 3 almindeligste emaljetechnikker.
(Tegning J. H.) A. Celleemalje - B. Grubbeemalje -
C. Translucid- eller gennemskinneligemalje

korset fra Boddum nok også set ud, da det stod på sin plads bag alterbordet i koret. (fig.2)

Om emaljearbejder fra middelalderen.

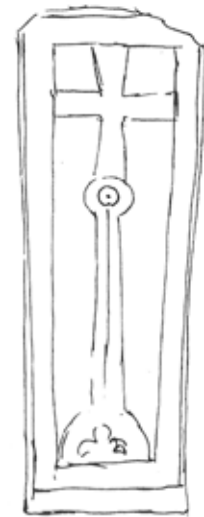
Det at lave emaljefrembringelser har man kendt til, siden man i oldtiden opfandt glasset. Men det er noget, der for alvor tager fart i middelalderen, hvor meget af kirkens udstyr (lysestager, helgenskrin, hostiegemmer o.s.v.) blev prydet med de farvestrålende emaljer. Der findes en række teknikker, heriblandt celle-, grubbe- og den gennemskinnelige emaljetechnik. (fig.3)

Celleemaljetechnikken består i, at man med små lister, ofte i guld, laver en række hulrum. Heri drysses emaljepulveret, det opvarmes, pulveret smelter, men bliver indenfor afspærringen. Processen gentages nogle gange, da glaspulveret svinder ved hver brænding, men til sidst efter pudsning og polering stod man overfor et utroligt smukt resultat. Danmarks nok kendteste emaljearbejde, Dagmarkorset, er et fint eksempel på en Byzantinsk pragt celleemalje fra ca. 1100.

Grubbeemaljen (fig.3) udføres ofte i kobber og er, som navnet siger, grubber i metallet, der fyldes med emaljepulver. De øvrige ophøjede partier har ofte været forgyldte. Det er i denne gruppe, den lille Kristusfigur fra Boddum hører hjemme.

Blandt pragtstykkerne af emaljearbejder i Danmark er det såkaldte Parisersæt (kalk, disk og kande), hvor man har benyttet den gennemskinnelige emaljetechnik. (fig.3d) Her graveres scenerne i forskellige niveauer. Hele fremstillingen dækkes så af en gennemsigtig

Fig 4. Processionskrucifikser er med forkærlighed afbilledet på gravstene, hvilket Thy jo har så mange pragtfulde eksempler på. Her ses en, af flere, fra Vestervig kirke, sat over kannikken Atte, der døde 1217. (Tegning J. H.)

letfarvet emalje. De graverede deltaer, afhængig af deres dybde, bliver dækket af mere eller mindre emalje, og der opstår en fin skygge- og dybdevirkning.

Limogesemaljerne.

Vi er i dag velkendte med udtrykket discount, og hvis man skulle smykke et kunsthåndværkercenter med denne lidt smigrende betegnelse, må det nok blive Limoges.

Byen og dens kunsthåndværkere, med en placering tæt på pilgrimsvejene, blev et af centrene for fremstilling af de mest pragtfulde, og i den anden ende af skalaen de mest simple emaljearbejder fra 1200-årenes begyndelse. En lang række af disse emaljeprydede genstande når så langt som til Danmark, og i dag har vi en af verdens fineste samlinger af middelalderlige Limogesarbejder.

Om processionskrucifikser.

I det ovenstående har ordet processionskrucifiks været nævnt nogle gange. Men hvad dækker det egentlig? For at kunne besvare dette må vi gribe til den katolske kirkehandling. Sagen er jo den, at vi i middelalderen var rettroende katolikker. Som en del af middelalderens kirkeliv og gudstjeneste indtog processioner en ikke uvæsentlig plads. Man mødte processionskrucifikset allerede i begyndelsen af gudstjenesten, hvor det blev ført foran præsten og messedrengene, når de gik op gennem skibet til koret. Det havde endvidere en fremtrædende plads ved de mange lejligheder, f.eks. kirkelige højtid, helgenfester, signelsen af de tilsæede

marker o.s.v., hvor præsten og messedrengene deltog i optogene med kirkens øvrige klenodier: røgelseskar, vievandskar og helgenskrinet, måske med rester af kirkens værnehelgen. (fig.4)

Afrunding

Vi ved ikke med sikkerhed, om den lille Kristusfigur vitterlig kom fra Boddum kirke. Men lad os nu antage, at Han gennem middelalderen har haft sin plads på den lange stage bag alteret. Vi ved, at figuren og vel hele krucifikset har været fremstillet i Limoges i

Frankrig, men hvem købte det og skænkede det til kirken? Har den gode giver selv hentet det i Limoges, måske i forbindelse med en pilgrimstur til Santiago de Compostella i Nordspanien, et af de mest betydende valfartsteder i middelalderen, eller er den blot købt på marked ved Vestervig? Spørgsmålene er mange, svarene få. Lad os slutte med at glædes over, at Kristusfiguren har overlevet til i dag, og sin lidenhed og lidt ramponerede udseende til trods bringer bud fra en tid, hvor gudstroen nok var anderledes, men kirkegængerne var, dengang som i dag, thyboer og det både af sind og væsen.

Kilde: Sydthy Årbog 1993, side 27-29.